

Магомед ІСАЄВ,

orcid.org/0000-0002-4490-8163

*аспірант кафедри публічної служби та управління навчальними й соціальними закладами
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(Старобільськ, Україна) managerforall@gmail.com*

РЕПУТАЦІЙНІ ТА ПРОЦЕС-РЕЗУЛЬТАТИВНІ ПІДХОДИ ПІД ЧАС ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО НАПРЯМУ

У статті проаналізовано, що якість підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю або будь-якої спеціалізації традиційно пов'язується зі змістом і формою освітнього процесу, який базується на компетентності і досвіді викладачів в цій галузі. Констатовано, що репутаційний підхід до реалізації якості підготовки майбутнього фахівця (фінансово-економічного профілю) є цінним тим, що спрямований на вибудовування довготривалих стосунків із кінцевим споживачем послуг, суспільством і державними органами через впровадження білатеральної суб'єкт-об'єктної системи взаємодії та циклічної моделі саморозвитку і самовдосконалення. Зазначено, що процес-результативний (кваліметричний) підхід до визначення якості підготовки майбутнього фахівця базується на співвіднесенні цілей і отриманих результатів освітньої діяльності, вимірюванні ступеня досягнення цілі в реальних умовах організації навчально-виховного процесу в закладі освіти, спрямований передусім на моніторинг когнітивних результатів фахової підготовки майбутнього фахівця. Констатовано, що аналіз підходів до визначення якості підготовки майбутнього фахівця та критеріїв, на які вони спираються, доводить, що нині бракує уніфікованих, науково обґрунтованих і експериментально випробуваних критеріїв визначення ефективності управління якістю підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю. Зроблений висновок, що сутність підходу полягає в забезпеченні менеджменту вищої школи актуальною інформацією для її використання в ухваленні ефективних управлінських рішень, даний підхід спрямований на з'ясування внутрішньої ситуації й обслуговує бюрократичну сторону управління якістю підготовки майбутніх фахівців.

***Ключові слова:** репутаційний підхід, процес-результативний підхід, фінансово-економічний профіль, підготовка майбутніх фахівців.*

Mahomed ISAIEV,

orcid.org/0000-0002-4490-8163

*Postgraduate Student of Public Service and Management of Educational and Social Institutions Department
Luhansk Taras Shevchenko National University
(Starobilsk, Ukraine) managerforall@gmail.com*

REPUTATION AND PROCESS-RESULTS APPROACHES IN DEFINING THE QUALITY ASSESSMENT CRITERIA FOR FUTURE FINANCIAL-ECONOMIC ECONOMY

The article analyzes that the quality of training of future specialists in financial and economic profile or any specialization is traditionally linked to the content and form of the educational process, which is based on the competence and experience of teachers in this field. It is stated that the reputational approach to the implementation and quality management of training of the future specialist (financial and economic profile) is valuable in that it aims at building long-term relationships with the end consumer of services, society and state bodies through the introduction of a bilateral subject-system of interaction and a cyclic model of self-development and self-improvement. It is noted that the process-effective (qualimetric) approach to determining the quality of training of a future specialist is based on the correlation of goals and the obtained results of educational activities, measuring the degree of achievement of the goal in the real conditions of the educational process in the educational establishment and aimed mainly at monitoring the cognitive results of professional training of the future specialist. It is stated that the analysis of approaches to determine the quality of training of the future specialist and the criteria on which they are based, and to clarify the fact that there are currently no unified, scientifically grounded and experimentally tested criteria for determining the effectiveness of quality management training of future specialists in the financial and economic profile. It is concluded that the essence of the approach is to provide high school management with up-to-date information for its use in making effective management decisions, and this approach is aimed at clarifying the internal situation and serving the bureaucratic side of quality management training for future professionals.

***Key words:** reputation approach, process-result approach, financial and economic profile, training of future specialists.*

Постановка проблеми. Система фінансово-економічної освіти є важливим чинником економічної соціалізації людей, засобом розвитку та підвищення якості людського капіталу. Вона формує економічну культуру, підносить буденні уявлення про економічне життя на науковий рівень, розвиває практичні вміння та навички, дозволяє ухвалювати обґрунтовані рішення. Розвиток фінансово-економічної освіти ґрунтується на принципах, визначених законами України «Про вищу освіту» (2002 р.), «Концепція розвитку економічної освіти в Україні» (2003 р.). Удосконалення вищої освіти майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю можливе лише в рамках системи управління якістю, складовою частиною якої є освітні стандарти.

Аналіз досліджень. Такі вчені, як В. Бобров, Л. Канищенко, Т. Поясок, Л. Пуханова, Т. Коваль, Л. Максимчук та ін., уважають, що в умовах сучасних соціально-економічних перетворень значно зросла увага до проблем професійної підготовки фахівців фінансово-економічного профілю.

Проблему якості вищої освіти вивчали вітчизняні та закордонні дослідники, зокрема: Г. Бордовська, І. Булах, І. Вакарчук, К. Левківський, О. Новиков, М. Поташник, Н. Селезньова, С. Шевченко, К. Астахова, В. Андрущенко, І. Бех, Я. Болюбаш, В. Базелевич, Д. Дзвінчук, В. Кремін, Т. Лукіна, Т. Сорочан, М. Степко, Д. Табачник, Є. Хриков та ін.

Мета статті – представити характеристики репутаційного та процес-результативного (кваліметричний) підходів щодо оцінювання якості підготовки майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо наукові підходи до розробки критеріїв моніторингу ефективності управління якістю підготовки майбутніх фахівців, зокрема фінансово-економічного профілю, з огляду на можливість їх застосування в рамках нашого дослідження і зважаючи на наше розуміння поняття «якість підготовки майбутнього фахівця».

Репутаційний підхід до визначення якості підготовки майбутнього фахівця є реакцією закладів вищої освіти на вимоги ринкової економіки і складовою частиною маркетингової стратегії щодо управління репутацією закладу, підвищення його впізнаваності, вирішує завдання стимулювання збуту освітніх послуг. Першочергова *мета* цього підходу – це вивчення та забезпечення потреб потенційної й існуючої цільової аудиторії (абітурієнти та студенти) в освітніх послугах належного рівня якості. Останнє має відповідати очікуванням цільової та контактної аудиторії (батьки,

працедавці тощо) та формувати довгострокову лояльність.

Зазначені науковці пов'язують репутаційний підхід з використанням експертних оцінок, що, на наш погляд, робить процес визначення ефективності управління якістю підготовки майбутніх фахівців об'єктивним. Оцінювання здійснюється за нижчеподаним алгоритмом: 1) експерти вивчають об'єкт оцінювання; 2) експерти визначаються із системою показників; 3) експерти вибирають шкалу оцінювання, індивідуальні оцінки і показники та вагові коефіцієнти; 4) збір оцінок через заповнення експертами анкет; 5) обробка даних за методом узагальнення індивідуальних оцінок із наступним переведенням результатів в абсолютні та відносні значення, їх інтерпретація; 6) здійснення заходів для подальшого поліпшення ефективності управління якістю підготовки майбутніх фахівців (Альохіна, 2014).

У результаті узагальнення вітчизняних та закордонних напрацювань з упровадження *репутаційного підходу* (Вища освіта в Україні, 2005; Горпинич та ін., 2012; Мармаза, 2004) ми виокремили критерії та показники ефективності управління якістю підготовки майбутніх фахівців, на яких будується модель моніторингу якості в разі застосування цього підходу, які можна застосувати до визначення якості підготовки студентів фінансово-економічного профілю (див. Табл. 1).

Отже, репутаційний підхід до управління якістю підготовки майбутнього фахівця (фінансово-економічного профілю) є цінним тим, що спрямований на вибудовування довготривалих відносин із кінцевим споживачем послуг, суспільством і державними органами через упровадження білатеральної суб'єкт-об'єктної системи взаємодії та циклічної моделі саморозвитку і самовдосконалення. Такий підхід до управління якістю підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю здатний надати додаткової психологічної цінності послугам закладу освіти, залучити нових споживачів, збільшити ефективність реклами і продажів, забезпечити підтримку ділових партнерів і стійкість до криз.

Процес-результативний (кваліметричний) підхід до визначення якості підготовки майбутнього фахівця базується на співвіднесення цілей і отриманих результатів освітньої діяльності, вимірюванні ступеня досягнення цілі в реальних умовах організації навчально-виховного процесу в закладі освіти, спрямований передусім на моніторинг когнітивних результатів фахової підготовки майбутнього фахівця. Тобто такий підхід спрямований на визначення якості умов, процесу

й результату підготовки майбутнього фахівця й на те, як останнє відповідає потребам суспільства чи споживачів послуг.

У результаті вивчення теоретичних вітчизняних та закордонних напрацювань і практичного досвіду реалізації процес-результативного (кваліметричного) підходу в управлінні освітою й оцінюванні якості підготовки майбутнього фахівця (Альохіна, 2014; Алфьорова, 2015; Васиньова, 2013; Кравченя, 2017) ми виокремили критерії та показники, які застосовуються для визначення ефективності підготовки майбутніх фахівців, зокрема фінансово-економічного профілю, які зараз застосовуються закладами вищої освіти (див. Табл. 2).

Отже процес-результативний (кваліметричного) підхід в управлінні освітою й оцінюванні якості підготовки майбутнього фахівця полягає в описі процесу через систему спеціальних показників, що характеризують його. Ми встановили, що сутність підходу полягає в забезпеченні менеджменту вищої школи актуальною інформацією для її використання в ухваленні ефективних

управлінських рішень. Можемо також констатувати, що даний підхід спрямований на з'ясування внутрішньої ситуації й обслуговує бюрократичну сторону управління якістю підготовки майбутніх фахівців.

Отже, зроблений аналіз підходів до визначення якості підготовки майбутнього фахівця та критеріїв, на які вони спираються, з'ясування того факту, що нині бракує уніфікованих, науково обґрунтованих і експериментально випробуваних критеріїв щодо визначення ефективності управління якістю підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю дозволив нам зробити припущення про низьку ефективність системи моніторингу якості підготовки майбутніх фахівців, упевнитися в потребі розроблення такої системи, визначити вектори щодо вдосконалення й формалізації критеріїв ефективності управління якістю підготовки зазначеної цільової аудиторії з подальшим їх застосуванням для розроблення системи управління якістю підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю в університетах України.

Таблиця 1

Критерії та показники щодо визначення ефективності управління якістю підготовки майбутніх фахівців (фінансово-економічного профілю) за репутаційним підходом

Критерій	Показники
Рейтингова оцінка	Місце закладу освіти в національних (міжнародних) рейтингах вищих навчальних закладів. Рейтингове оцінювання якості підготовки в закладі освіти студентами та працевлаштувачами.
Попит на освітні послуги	Динаміка абітурієнтів, студентів і випускників. Динаміка запитів підприємств на працевлаштування випускників.
Якість ресурсів і процесів	Кількість організацій-партнерів закладу освіти. Випереджальний зміст та практичне спрямування навчальної діяльності студентів. Наявність сучасного комп'ютерного, технічного (лабораторного) оснащення. Частка навчального навантаження, яка виділена на навчально-виробничу практику в умовах реальної фахової діяльності. Академічні та прикладні досягнення професорсько-викладацького складу, визнання їхніх досягнень національною та міжнародною академічними спільнотами. Участь персоналу у практичних (грантових) проєктах і експертних радах, фундаментальних і прикладних дослідженнях, організації та проведенні фахово орієнтованих конкурсів та змагань для студентів на національному рівні. Розширений портфель навчальних програм. Динаміка студентів, залучених у програми мобільності. Динаміка студентів, залучених у змішане, дистанційне навчання.
Якість вимог	Якість стандартів на рівні закладу освіти. Відповідність програм вимогам і запитам працевлаштувачів.
Якість викладання	Результати опитування студентів. Результати відвідування занять викладачами, адміністраторами. Динаміка студентів, які беруть участь у фахових міжнародних змаганнях та конкурсах. Динаміка студентів, які залучені у грантові наукові проєкти. Результати участі студентів у фахових міжнародних змаганнях і конкурсах.

* сформовано автором.

Критерії та показники ефективності управління якістю підготовки майбутніх фахівців (фінансово-економічного профілю) за процес-результативним (кваліметричним) підходом

Критерій	Показники
Якість управлінських процесів	Ефективність стратегічного планування. Ефективність реалізації стратегічних цілей. Ефективність інформування персоналу. Розуміння персоналом короткострокових та довгострокових цілей. Достеменність виконання рішень. Відповідність фінансування потребам. Ефективність використання інфраструктури.
Ефективність процесів життєвого циклу	Визначено цілі процесу. Ефективність планування процесу. Реалістичність визначення вхідних та вихідних даних процесу. Якість моніторингу й удосконалення процесу.
Набір студентів	Конкурс за спеціальностями. Ефективність профорієнтаційної роботи підрозділів, реклами. Рівень вхідних навчальних досягнень абітурієнтів та їхніх особистісних якостей.
Ефективність навчально-виховного процесу	Періодичність оновлення навчальних планів та програм. Ступінь залучення роботодавців у проектування та модернізацію програм. Динаміка успішності та заборгованості студентів. Динаміка студентів, які беруть участь у фахових міжнародних змаганнях і конкурсах. Динаміка студентів, які залучені у грантові наукові проекти. Результати участі студентів у фахових міжнародних змаганнях та конкурсах. Ступінь і ефективність студентського самоврядування в реалізації навчально-виховного процесу.
Поліпшення, інновації та навчання	Ефективність моніторингу ключових показників процесів. Результати самооцінки (внутрішнього аудиту). Дані зворотного зв'язку зі споживачами, персоналом. Динаміка впровадження інновацій.
Наукова діяльність	Динаміка викладацьких та студентських публікацій. Динаміка участі науково-педагогічного персоналу та студентів у конференціях і семінарах різних рівнів.

* сформовано автором.

Висновки. Теоретичний аналіз наукових джерел і вивчення практичного досвіду дали змогу з'ясувати, що, незважаючи на відсутність уніфікованого бачення системи забезпечення управління якістю освіти майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю, скептицизм в оцінках ефективності та доречності адаптації до умов фінансово-економічної вищої школи пода-

них вище підходів, ми можемо упевнено стверджувати, що зазначені підходи (моделі) створюють науково обґрунтовані методичні засади щодо оцінювання якості підготовки майбутніх фахівців (фінансово-економічного профілю), моніторингу результативності діяльності закладу вищої освіти, його нормативного та комп'ютерного забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альохіна Г. Якість освіти у контексті сучасних трансформацій вищої освіти. *Вища освіта України*. 2014. № 3 (дод. 1) : Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу : тематичний випуск. Київ, 2014. С. 124–127.
2. Алфьорова О. Якість освіти як головний критерій оцінювання діяльності вищого навчального закладу. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 2 (49). С. 1–8.
3. Васиньова Н. Критерії аналізу й оцінки розвитку теорії управління вищими навчальними закладами в Україні (остання чверть ХХ – початок ХХІ ст.). *Створення системи управління якістю адміністративних, соціальних та освітніх послуг: теорія та практика* : матеріали Науково-практичної конференції, 18 квітня 2013 р., м. Луганськ : у 2-х т. / ред. кол. : О. Клімочкіна, Є. Хриков, О. Кравченко. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. Т. 2. С. 11–19.
4. Вища освіта в Україні : навчальний посібник / за ред. В. Кременя, С. Ніколаєнка. Київ : Знання, 2005. 327 с.
5. Горпинич О., Гуменик І., Панченко В. Концепція системи управління підготовкою кадрів на основі взаємодії виробництва і освіти та інноваційних підходів до формування її змісту. *Управління якістю підготовки кадрів*

з вищою освітою через удосконалення процедур ліцензування, акредитації та рейтингування : збірник тез доповідей Науково-методичної конференції, 15–16 березня 2012 р., м. Дніпропетровськ / ред. кол. : В. Салов, та ін. Дніпропетровськ : Нац. гірн. ун-т, 2012. Т. 1. С. 37–42.

6. Кравченя А. Управління якістю професійної підготовки майбутніх учителів інформатики : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.06. Старобільськ, 2017. 256 с.

7. Мармаза О. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. Харків : Основа, 2004. 240 с.

8. Мудра С. Управління якістю підготовки майбутніх менеджерів організацій у ВНЗ III–IV рівнів акредитації : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.06. Київ, 2014. 190 с.

REFERENCES

1. Aliokhina, H.M. (2014). Yakist osvity u konteksti suchasnykh transformatsii vyshchoi osvity [Quality of Education in the Context of Modern Higher Education Transformations]. *Vyshha Osvita Ukrainy – Higher education in Ukraine*, 3, 124–127 [in Ukrainian]

2. Alfiorova, O. (2015). Yakist osvity yak holovnyi kryterii otsiniuvannya diialnosti vyshchoho navchalnoho zakladu [The Quality of Education as the Main Criterion for Evaluating the Activity of a Higher Educational Institution]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia- Theory and Practice of Public Administration*, 2 (49), 1–8 [in Ukrainian]

3. Vasyniova, N.S. (2013). Kryterii analizu y otsinky rozvytku teorii upravlinnia vyshchymy navchalnymy zakladamy v Ukraini (ostannia chvert XX – pochatok XXI stolittia) [Criteria for Analysis and Evaluation of the Development of the Theory of Higher Educational Institutions Management in Ukraine (last quarter of XX – beginning of XXI century)]. *Stvorennia systemy upravlinnia yakistiu administratyvnykh, sotsialnykh ta osvitynykh posluh: teoriia ta praktyka : materialy nauk.-prakt. konf. (18 kvitnia 2013 roku, m. Luhansk) : u 2-kh t. / red. kol. : O.M. Klimochkina, Ye.M. Khrykov, O.I. Kravchenko- Creation of a Quality Management System for Administrative, Social and Educational Services: Theory and Practice: Materials of Research and Training Conference (April 18, 2013, Luhansk): in 2 volumes / Ed. by: O.M. Klimochkina, Ye.M. Khrykov, O.I. Kravchenko (pp. 11 – 19). Lugansk, Publishing House of Taras Shevchenko LNU [in Ukrainian].*

4. Kremenia, V.H. Nikolaienko, S.M. (eds.) (2005). *Vyshcha osvita v Ukraini [Higher Education in Ukraine]. Kyiv : Training Manual / Znannia [in Ukrainian]*

5. Horpynych, O.V., Humenyk, I.L., Panchenko, V.V. (2012). Kontseptsiiia systemy upravlinnia pidhotovkoiu kadriv na osnovi vzaiemodii vyrobnytstva i osvity ta innovatsiinykh pidkhodiv do formuvannia yii zmistu [The Concept of Personnel Training Management System based on the Interaction of Production and Education and Innovative Approaches to its Content]. *Upravlinnia yakistiu pidhotovky kadriv z vyshchoiu osvitoiu cherez udoskonalennia protsedur litsenzuvannia, akredytatsii ta reitynhuvannia: zb. tez dop. nauk.-metod. konf., 15–16 berez. 2012 r., m. Dnipropetrovsk / red. kol.: V.O. Salov [ta in.] – Quality Management of Training Personnel with Higher Education through Improvement of Licensing, Accreditation and Rating Procedures: Coll. Of Brief Outline Reports of the Research and Methodological Conference, March 15–16, 2012, (Vol. 1), (pp. 37 – 42). Dnipropetrovsk: National Mining University, Dnipropetrovsk [in Ukrainian]*

6. Kravchenia, A.O. (2017). *Upravlinnia yakistiu profesiinoi pidhotovky maibutnykh uchyteliv informatyky [Quality Management of Professional Training for Future Computer Science Teachers]: Thesis for Candidate of Pedagogical Sciences: 13.00.06. Starobilsk [in Ukrainian]*

7. Marmaza, O.I. (2004). *Innovatsiini pidkhody do upravlinnia navchalnym zakladom [Innovative Approaches to the Management of Educational Institution. Osнова]. Kharkiv [in Ukrainian]*

8. Mudra, S.V. (2014). *Upravlinnia yakistiu pidhotovky maibutnykh menedzheriv orhanizatsii u VNZ III–IV rivniv akredytatsii [Management of Quality of Training Future Managers of Organizations in Higher Educational Institutions of III–IV Levels of Accreditation]: Thesis for Candidate of Pedagogical Sciences: 13.00.06, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, University of Educational Management, State Higher Educational Institution, Kyiv [in Ukrainian]*